

Ilustriral Fr. Uršič

Ah, kako so bile lepe tiste poti, kako mi drage!

Ko sem se spuščal po hribu dol od Sv. Danijela, kdaj po vijugasti cesti, zlasti če sem jezdil, češče po bližnjici, je včasih na nasprotni strani stara Peca vsa blestela v soncu in nebo, ki se je bočilo tja čez pliberško polje in se povežalo na mogočni njen greben, je bilo čisto, kakor na novo umito. In mi je bilo, kakor da se zlati odblesek te igrave sončne jasnosti in lepote preliva tudi v moje srce in mi ga dela toplega in veselega. A spet kdaj je bil njen vrh zavrt v oblake kakor višave bivališča starih grških bogov, slovečega Olimpa. In se mi je zdelo, da gora žaluje in se srdi, ker kralj Matjaž s svojo vojsko v njenem osrčju tako trdno in nevzdravno spi in ne čuti trpljenja ljudstva pod goro, ne sliši njegovih vzdihov in prošenj: »Zbudi se! Pridi, reši nas!« In sem bil tudi jaz žalosten in potr.

Prišel sem v dolino, k potoku, »reka« pravijo tam ljudje. Ozka globel, kakor struga globoke reke, že davno usahle, hribi na obeh straneh, z gozdovi porasli. Potok šumlja, šumijo lesi, mlini ropotajo. Čudno, nekako pravljичno lepo in hkrati strahotno so oživljali ti mlini samotno, sanjavo dolino, sicer vse brez hiš dol do njenega izliva v širšo dolino.

Prvi Pludrov. Mlad mlinar je tedaj domoval in delal v njem, mlajši sin iz bogate hiše na obronku hriba nekoliko nad globeljo. Fant, lep kakor sončen dan, dober in priden, domačim in vsem v veselje. Med svetovno vojno je brez sledu izginil; nikoli ni bilo mogoče izvedeti, kje, kam, kako. Dolgo so upali, da se oglasi iz tujine, iz ujetništva. Polagoma je tudi to trdno upanje plahnelo, z leti povsem splahnelo.

V drugem, Povhovem, je mel in gospodaril Lipš, že bolj v letih, bohlen in pobožen mož. Vsako nedeljo je redno prihajal v cerkev k Sv. Danijelu, dasi je spadal pod drug zvon, v Pliberk, kamor je pa imel znatno dalje. Pismouk, ves prosti čas je pretičal v knjigah. Imel je tudi Kolo-manov žegen, staro, oguljeno in mastno knjigo, znamenje, da so ga ljudje mnogo brali. Prinesel mi ga je nekoč v župnišče: »Odkupite mi to!« — »Koliko pa zahtevate?« — »Pet goldinarjev. So dragocene bukve.« — Zdelo se mi je vendar preveč, a mu nisem maral naravnost povedati. — »A kaj naj s knjigo?« — »Hudega duha lahko pokličete, denar vam mora prinesiti.« — »Zakaj pa ga ne pokličete vi, Lipš? Sva denarja baš oba enako potrebna.« — »Jaz si ne upam.« — »Jaz tudi ne.« — »Vam ne more tako lahko škodovati. Hude žegne imate.« — »Kdo ve, če bi me ti obvarovali.« — Tako ni s kupčijo nič bilo.

Tretji šeferejev, pač najstarejši, močno zidan. Drugi so se nekoliko odmaknili od ceste, da ne bi bili nikomur v napotje, da ne bi popotnikov strašili. Ta je stal tik ceste, v ozki soteski, na drugi strani skalovje, da

se mu ni bilo mogoče nikamor izogniti, na široko naložen voz se je kar zadel obenj. Tako je kljuboval. Najpošastnejši se mi je zdel, najbolj me je spominjal nevarnih, zarot in strahov polnih mlinov iz povesti in pravljic. Najbolj strahoten se mi je zdel ponoči, v trdi noči, ko je človek lahko kar treščil vanj, v blede mesečini, v poltemi, zlasti če je miroval in molčal. Tedaj je bil kakor začaran, zaklet, čudno grozeč v svoji osamelosti, saj je mlinar bil tedaj doma gori na hribu in je mirno spal. Tu pa vse molčeče naokrog, kakor z mogočno čarovniško besedo začarani spe gozdovi in vsa živa bitja. Samo voda, ki je ni zadelo prekletstvo božje v raju in je čista in sveta, je živela, žuborela, šumela. Sicer vse veliko pokopališče, mlin pa mrtvašnica na njem. In stopi morda zdaj zdaj iz nje davno umrli mlinar. Pokoja išče njegova duša, ker je jemal krivično merico, ker je mlel ob dnevih Gospodovih, ob nedeljah in praznikih. Čez dan se je vicala nesrečna duša pod mlinskim kamnom, ki jo je stiskal in jo vrtel v nezadržnem krogu — samo postati je treba pred mlinom, prisluhniti, kako vzdihuje in stoče. A ponoči, ko si kamen odpočiva od tistega vrtoglavega plesa, išče grešna duša pomoči in rešitve. In če ji ne znaš povedati prave besede, s katero bi jo odklel in otel, na sončni prah te lahko zmelje.

Strahotna je taka pot mimo pošastnega, nevarnega mlina. Vroče ti postaja, pokrižaš se, pomoliš za vse uboge duše, globoko si oddahneš, ako si srečno mimo.

Potem je mlin Reškega kovača in veliki Stoparjev mlin z žago spodaj ob viaduktu, ob mogočno zidanem železniškem mostu, ki se v drznih lokih pne visoko gori s hriba na hrib. Stal sem dostikrat na cesti pod njim, ko je drdral vlak čez most. Tako ob večernih vlakih, ko sem se vračal od Fare, iz Prevalj domov. Pa se je iztegnila kdaj skozi okno bela roka, pomahala, pozdravila. Čigava je? Kdo se vozi v bežečem vlaku. Kam gredo vsi ti popotniki? — Ali je bila že tema, v pozni jeseni, ob zimskih večerih. In se je vlak vil čez most kakor črna pošast, z dolgo vrsto bleščočih oči mežikajoč v noč in na pokrajino, v temo zavito. Glasno sopihajoč in puhajoč je pridrvel iz noči, sopihajoč in hropeč je izginil v noč. Hodi z bogom! Srečno pripelji vse, kamor potujejo!

Vsak letni čas je imel svoj čar na teh potih. Pomlad, ko se je vse budilo iz dolgega, težkega zimskega spanja, ko so iz ogrevajoče se zemlje kipele nežne trobentice prijaznemu soncu naproti, ko so se pobočja hribov belila od zvončkov in teloha. In ptičke so oživele. »Živim, živim!« je pel vsak grm, vsako drevo je pelo tako. In voda v potoku, vso zimo vklenjena v tesne ledene okove, je v to petje žuborela in pela tako živahno in veselo, kakor poje vse mlado, kipeče življenje.

Kako se ne bi odtajalo in razveselilo tudi srce ob ogrevajočem pomladnem soncu, ob tem življenju, kipenju in dehtenju.

Poleti, ko je drugod palilo sonce, da je trava venela in zemlja pokala, je bilo tu v globeli vendar še zdržno. Pač me je pot utrujala bolj kakor spomladi. In me je potok s svojo kristalno čistostjo, s svojim laskavo pojočim šumljanjem zvalil, da sem se šel hladiti vanj. A ko mi je nekoč nekdo ukradel kopalne hlače, ki sem jih razgrnil po grmu na obrežju,

da bi se posušile, ko se vrnem iz Prevalj, in ko mi je sosed Premru iz Mežice pravil, kako je njihov mladi učitelj v Meži ribaril, pa je zagledal, kako se med zelenjem na obali vije proti njemu gad, in je v strahu planil kar v reko, se nisem mārál iti več na prostem kopat. Napadel bi morda tudi mene kak gad, ki bi ga motil v njegovem kraljestvu. Saj manjkalo te neprijetne golazni tam ni. Smo se na teh potih večkrat srečali, pogledali se ne preveč prijazno.

Ako ne najlepše, najzanimivejše so bile te poti v jeseni. Večkrat ob čudovito lepih jesenskih dnevih. V lesih naokrog so rumeno goreli mecesni izmed zelenja smrek, pod koraki je šumelo listje, odpadlo leskam, jelševju in gabrom, nad menoj je še sijalo jesensko sonce, ne več tako razbeljeno in tako paleče kakor poleti, vendar še zmerno ogrevajoče. Vsenaokoli pa mir, kakor bi bila vsa narava utrujena, bi že pokimala v spanju, v mir in odpočitek, potreben težko rodeči. — Ali je šumotal po umirajočem listju jesenski dež, tisti tako neskončno otožni dež, ki nam polni vso dušo z bolečo žalostjo. Zbežal bi človek nekam, skrnil se pred nečim hudim in grozečim, ki prihaja z neslišnimi koraki, zahrbtno in prežeče, pač sama smrt. Zdrznem se iz sanjarij, skoraj boleče začutim dež, ki mi ga škropi zateglo zavijajoči veter v lica in v oči. — Ali je pa bila vsa dolina zvrhano polna jesenske megle, goste in vlažne. Kakor bi bredel po mlačnem morju. Zdaj zdaj mi priplove morda naproti ladja s plapolajočo rdečo zastavo, z mrtvaško glavo visoko na jamboru — morski razbojniki — ali Blodeči Holandec, morda molčéča ladja, kakor to nemo in gluho morje, ki brodim po njem, začarana, zakleta, z mrtvo posadko na krovu. Morda kaj drugega pošastnega in strahotnega. Kam se obrnem tedaj, koga naj na pomoč pokličem iz te globoke, odsvetne samote? Morda me vzame ladja s seboj, brez sledu izginem z njo v tej nemi neskončnosti . . .

Ali pozimi, ko je na zmrzli zemlji, po snegu in ledu na poti zvenel samo moj korak, vse naokoli pa je molčalo, molčala celo voda v potoku, v debel led uklenjena. Blestelo je pa v opoldanskem soncu tisočero biseroev na grmovju ob cesti, na drevju na obeh obrežjih globeli. Ščemele so me oči od tega bleska, a so vendar z začudenjem in s slastjo pile vso to krasoto. Pa se je nenadoma sesul z veje sneg, na glavo, na rame, za vrat, na hrbet, da mi je zagomazelo po vsem telesu. »O, kepati me nameravaš? Pa tako neusmiljeno? Kaj pa sem ti žalega storil?« sem hotel ošteti razposajeno vejo. A ko sem jo pogledal in sem videl, kako podrhteva nad menoj vsa zadovoljna, da je rešena težkega in mrzlega bremena, sem kar lepo molčal. Otresel sem se snega, obrisal si ga z vratu in hrbta, kolikor sem mogel. »Se bom že spet ogrel, laže pač ko veja,« sem se dobre volje tolažil in podjetno stopal dalje v čudovitem zimskem miru in božični krasoti. Kričeč madež se mi je zazdel na tej deviški belini velik vran, ki je brskal po konjskih odpadkih na cesti, išoč si skromno kosilce, in je šumno sfrfotal, ko sem se mu približal.

Res, bilo je tudi mnogo, mnogo težavnih, hudih poti ob najslabšem vremenu, ob vesoljnopotopnih nalivih, ob besnečih snežnih metežih, ko sem včasih že mislil, da ne bom zmagal poti do doma, ampak bo zmagala ona mene, obdržala me na sebi. A ko sem srečno pribredel na hrib, v svoj tihi dom, je bilo vse spet dobro, pozabljeno vse, kakor da nikoli bilo ni . . .

Kolikokrat hodim v mislih in spominih še tiste poti! Tako drage so mi, tako lepe se mi zde: bila je pač — mladost . . .

